

Những thuận lợi và khó khăn của giáo viên tỉnh Đồng Tháp trong giảng dạy môn Sinh học lớp 10 theo Chương trình Giáo dục phổ thông 2018

Lê Thị Thu Hương*

*Khoa SP Khoa học tự nhiên, Trường Đại học Đồng Tháp

Received: 17/4/2023; Accepted: 28/4/2023; Published: 6/5/2023

Abstract: This article mentions the advantages and disadvantages of teaching Biology 10, series Creative Horizons Books in Dong Thap Province. Since then, we have some solutions to help teachers overcome the difficulties, give solutions to improving the quality of biology teaching and learning.

Keywords: Biology 10, Creative Horizons Books, teaching biology

1. Mở đầu

Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo theo tinh thần Nghị quyết số 29 của BCH TW Đảng Khóa XI là yêu cầu cấp thiết để nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo trong tình hình mới. Trong đó, việc triển khai hiệu quả Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 được xem là bước ngoặt quan trọng trên hành trình đổi mới của ngành giáo dục.

Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 được triển khai từ năm học 2020 - 2021 đối với học sinh (HS) lớp 1 và thực hiện nối tiếp ở các năm học tiếp theo cho từng khối lớp. Năm học 2022 - 2023 là năm học đầu tiên triển khai Chương trình Giáo dục phổ thông đối với khối THPT, áp dụng cho lớp 10. Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 có nhiều đổi mới về nội dung, môn học, thời gian và phương pháp giảng dạy theo hướng vừa hình thành kiến thức, vừa phát triển năng lực, phẩm chất người học, đồng thời phát huy tinh thần chủ động sáng tạo của giáo viên (GV).

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái quát về chương trình môn Sinh học theo Chương trình GDPT 2018

Sinh học là môn học thuộc nhóm môn KHTN ở cấp THPT, được lựa chọn theo nguyện vọng và định hướng nghề nghiệp của HS.

Môn Sinh học phát triển ở HS năng lực sinh học – biểu hiện đặc thù của năng lực khoa học tự nhiên, với các thành phần sau: nhận thức sinh học, tìm hiểu thế giới sống và vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học – thông qua việc hệ thống hoá, củng cố kiến thức, kỹ năng đã hình thành ở giai đoạn giáo dục cơ bản, tiếp tục tìm hiểu các khái niệm, quy luật sinh học làm cơ sở khoa học cho việc ứng dụng tiến bộ sinh học vào thực tiễn, từ đó hình thành cho HS định hướng

nghề nghiệp để tiếp tục học và phát triển sau THPT. Đồng thời, thông qua nội dung giáo dục và phương pháp tổ chức hoạt động học tập, môn Sinh học giáo dục cho HS tình yêu thiên nhiên, trách nhiệm bảo vệ môi trường, bảo tồn sự đa dạng, phong phú của tài nguyên sinh vật trên Trái Đất; rèn luyện các đức tính chăm chỉ, trung thực trong học tập, trong tìm tòi, khám phá khoa học.

Nội dung giáo dục cốt lõi của môn Sinh học bao quát các cấp độ tổ chức sống, gồm: Phân tử, tế bào, cơ thể, quần thể, quần xã – hệ sinh thái, sinh quyển. Kiến thức về mỗi cấp độ tổ chức sống bao gồm: cấu trúc, chức năng; mối quan hệ giữa cấu trúc, chức năng và môi trường sống. Từ kiến thức về các cấp độ tổ chức sống, chương trình môn học khái quát thành các đặc tính chung của thế giới sống như: trao đổi chất và chuyển hoá năng lượng, sinh trưởng và phát triển, sinh sản, cảm ứng, di truyền, biến dị và tiến hoá. Thông qua các chủ đề nội dung, chương trình môn học trình bày các thành tựu công nghệ sinh học trong chăn nuôi, trồng trọt, xử lý ô nhiễm môi trường, nông nghiệp và thực phẩm sạch; trong y – dược học. Chương trình đặc biệt quan tâm tới những nội dung gắn gũi với cuộc sống hằng ngày của HS; đề cao các hoạt động thực nghiệm, thực hành, vận dụng kiến thức khoa học vào thực tiễn nhằm phát triển các phẩm chất, năng lực cho HS, giúp HS thấy được sinh học vừa gần gũi, thiết thực với cuộc sống con người, vừa là lĩnh vực hứa hẹn nhiều thành tựu về lý thuyết và công nghệ hiện đại, góp phần tạo hứng thú học tập, đồng thời hình thành định hướng nghề nghiệp cho HS.

Bên cạnh nội dung giáo dục cốt lõi, trong mỗi năm học, những HS có thiên hướng hoặc hứng thú

với sinh học và công nghệ sinh học được chọn học một số chuyên đề học tập. Hệ thống các chuyên đề học tập môn Sinh học chủ yếu được phát triển từ nội dung các chủ đề sinh học ứng với chương trình mỗi lớp 10, 11, 12. Các chuyên đề nhằm mở rộng, nâng cao kiến thức, rèn luyện kỹ năng thực hành, tìm hiểu ngành nghề để trực tiếp định hướng, làm cơ sở cho các quy trình kỹ thuật, công nghệ thuộc các ngành nghề liên quan đến sinh học. Nội dung các chuyên đề hướng đến các lĩnh vực của nền công nghiệp 4.0 như: Công nghệ sinh học trong nông nghiệp, y – dược, chế biến thực phẩm, bảo vệ môi trường, năng lượng tái tạo,... Các lĩnh vực công nghệ này ứng dụng theo cách tích hợp các thành tựu không chỉ của sinh học mà còn của các khoa học liên ngành (giải trình tự gene, bản đồ gene, liệu pháp gene,...), trong đó công nghệ thông tin có vai trò đặc biệt quan trọng.

2.2. Những thuận lợi và khó khăn của GV tỉnh Đồng Tháp giảng dạy môn Sinh học 10 theo bộ sách Chân trời sáng tạo

Môn Sinh học là một môn khoa học thực nghiệm. Năm học 2022 - 2023, được sự thống nhất của toàn bộ GV của 52 trường THPT trên toàn tỉnh Đồng Tháp, Hội đồng bộ môn Sinh học khối THPT đã đề xuất với Sở GD&ĐT quyết định chọn bộ sách Chân trời sáng tạo môn sinh học lớp 10 để đưa vào thực hiện giảng dạy trên toàn tỉnh ở cả 2 nội dung sách giáo khoa và sách chuyên đề. Tuy nhiên, qua gần 1 năm thực hiện chương trình dạy học môn Sinh học trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp, chúng tôi đã gặp một số thuận lợi và khó khăn như sau.

2.2.1. Thuận lợi

- Được sự quan tâm và chỉ đạo sâu sát của UBND Tỉnh, Sở GD&ĐT và Phòng Giáo dục trung học và thường xuyên Sở GD&ĐT Tỉnh Đồng Tháp.

- Hội đồng bộ môn Sinh học Sở GD&ĐT Tỉnh làm việc nhiệt tình, khoa học và hiệu quả. Sự đồng thuận, đoàn kết của toàn thể GV giảng dạy môn Sinh học trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp.

- Tất cả GV giảng dạy môn Sinh học lớp 10 đều được tham dự tập huấn chuyên môn 5 modul, trao đổi chuyên môn thường xuyên thông qua các hoạt động của Hội đồng bộ môn Sở GD&ĐT.

- Về cơ sở vật chất, đa phần các trường đều đã được trang bị phòng học có Tivi nên rất thuận lợi để tổ chức đa dạng các hình thức dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông.

- Về chương trình Sách giáo khoa Sinh học 10 bộ sách Chân trời sáng tạo

+ Nội dung Sách giáo khoa Sinh học 10 có cấu

trúc, bố cục rõ ràng, hợp lý, khoa học. Kênh chữ và kênh hình đa phần đẹp, rõ nét, phù hợp với nội dung bài học. Có nhiều bảng số liệu, đồ thị giúp phát huy năng lực tư duy của HS; nhiều tình huống có vấn đề được đưa ra nhằm tăng hứng thú của HS; Trong nội dung từng bài học, có các thí nghiệm nhỏ đan xen kết hợp với nhiều bài thí nghiệm, thực hành giúp HS yêu thích làm thí nghiệm.

+ Nội dung từng phần có cấu trúc rõ ràng; mỗi bài học đều có nêu ra yêu cầu cần đạt về kiến thức, kỹ năng; nội dung bài học đi từ dễ đến khó, tạo điều kiện cho GV dạy học theo hướng cá thể hóa, phù hợp với năng lực nhận thức của HS; từng bài học, chủ đề đều có hệ thống câu hỏi mở và liên hệ các quá trình sinh học, các vấn đề thực tiễn giúp người học sẽ vận dụng kiến thức dễ dàng hơn; cuối mỗi bài học đều có hệ thống bài tập củng cố hay vận dụng thực hành gắn với lý thuyết.

- Về chương trình sách Chuyên đề Sinh học 10 bộ sách Chân trời sáng tạo, sách có nhiều khái niệm mới, nhiều kiến thức mới và cập nhật sự tiến bộ của khoa học kỹ thuật (máy in sinh học 3D) để HS được tiếp cận với nhiều kiến thức mới, tiên tiến, từ đó tăng khả năng hứng thú của HS khi tham gia vào quá trình học tập.

2.2.2. Khó khăn

- Các câu hỏi cuối bài và câu hỏi trong sách bài tập có nhiều câu hỏi quá khó, HS khó có thể đọc lập giải quyết được câu hỏi khi tự học ở nhà.

- Một số ít nội dung trong SGK và SGV chưa có sự thống nhất.

Ví dụ:

+ Nội dung “Nguyên phân” trong SGK ghi 4 kỳ nhưng trong SGV chỉ có 3 kỳ.

+ Bài 19, trong kì đầu và kì cuối của nguyên phân chỉ đề cập đến diễn biến của màng nhân, không nhắc đến nhân con, còn trong giảm phân thì có đủ.

- Nội dung kênh hình và kênh chữ còn khá trừu tượng, HS khó nhận biết. Ví dụ: Bài 17 Thông tin giữa các tế bào; phần II. Quá trình truyền thông tin giữa các tế bào.

- Một số hình ảnh minh họa chưa chính xác. Ví dụ: Hình 8.2 kích thước một số loại tế bào (trang 38) kích thước 1 trứng gà lại nhỏ hơn kích thước của 1 tế bào thần kinh.

- Nội dung các bài thực hành khó áp dụng trong điều kiện nhà trường do thiết bị còn hạn chế (ví dụ: máy ly tâm dùng để tách chiết enzyme,...).

- Phương pháp tiếp cận môn Sinh học 10 hoàn toàn mới, chuyển từ hướng tiếp cận nội dung sang

tiếp cận theo năng lực người học nên nhiều GV và HS vẫn còn lúng túng khi thực hiện đổi mới; vẫn đi theo lối mòn theo dạy học định hướng nội dung nên vẫn còn nhiều khó khăn đổi mới phương pháp dạy và học với thời gian lên lớp.

- Một số GV chưa quen với cách kiểm tra đánh giá theo định hướng phát triển năng lực nên quá trình đổi mới dạy và học chưa được đồng bộ, một số bài kiểm tra vẫn còn nặng kiểm tra đánh giá về mặt kiến thức.

- Đối với sách giáo khoa chuyên đề sinh học 10 có 3 chuyên đề, mỗi tuần 1 tiết tương ứng với 35 tiết/năm học. Tuy nhiên, chuyên đề là thiết kế nâng cao của môn học, nếu thực hiện mỗi tuần một tiết thì GV khó có thể triển khai tốt được nội dung của chuyên đề. Mặt khác, có một số nội dung đưa vào chương trình chưa phù hợp vì HS chưa được tiếp cận ở các lớp dưới như: điều hòa hoạt động của gen, vai trò của các hoocmon Auxin, Cytokinin, Gibberellin, kỹ thuật chuyển gen nhờ vi khuẩn *Agrobacterium rhizogenes*,...

2.3. Một số giải pháp nâng cao chất lượng dạy học môn Sinh học 10 tại Tỉnh Đồng Tháp

- Định kỳ hàng năm, Hội đồng bộ môn Sở GD&ĐT đều tổ chức các hội thảo theo các chuyên đề nhằm quy tụ toàn bộ GV cốt cán của tất cả 52 trường THPT trên toàn tỉnh Đồng Tháp để nâng cao chất lượng dạy và học môn Sinh học của tỉnh.

- Thông qua kênh zalo để tổ chức kết nối thông tin trong toàn bộ GV sinh học của toàn tỉnh để kịp thời giải đáp những khó khăn, vướng mắc của GV trong quá trình giảng dạy và kịp thời đưa những kế hoạch, thông tin mới của bộ, ngành, sở và của bộ môn.

- Để nâng cao chất lượng dạy và học môn Sinh học 10, trong năm học 2022 - 2023, Hội đồng bộ môn Sở GD&ĐT đã tổ chức 6 lần thi “Em yêu sinh học” định kỳ hàng tháng bằng hình thức trực tuyến, với số lượng gần 4.000 HS/mỗi lần. Từ đó tăng hứng thú học tập và giúp HS mở rộng hơn kiến thức được học trên lớp.

- Ngoài ra, hội đồng bộ môn Sở Giáo dục và Đào tạo cũng thống nhất cấu trúc kế hoạch bài dạy, chương trình chung cho toàn tỉnh để GV chủ động

trong việc tổ chức dạy học, thiết kế các bài thực hành theo hướng mở bằng nhiều hình thức nhằm nâng cao hiệu quả môn sinh học trên toàn tỉnh theo đặc thù của từng trường.

Ảnh 2.1. Hội thảo chuyên môn của hội đồng bộ môn Sinh học Sở GD&ĐT Đồng Tháp năm học 2022 - 2023 tại Trường THPT Lấp Vò I

3. Kết luận

Năm học 2022 - 2023 là năm đầu tiên triển khai dạy học môn Sinh học 10 bộ sách Chân trời sáng tạo theo Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, mặc dù gặp rất nhiều khó khăn nhưng nhờ sự chuẩn bị chu đáo của Hội đồng bộ môn Sinh học Sở GD&ĐT, nhà trường và tập thể GV giảng dạy môn Sinh học trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp đã dần quen với chương trình mới và ổn định học tập. Chương trình có nhiều đổi mới, phù hợp với xu hướng giáo dục hiện đại nên đòi hỏi bản thân mỗi GV phải có nghiên cứu sâu, đầu tư biên soạn kỹ lưỡng nội dung bài dạy, đồng thời HS cũng phải nỗ lực và có sự chuẩn bị chu đáo nội dung học tập ở nhà để nâng cao chất lượng dạy và học môn sinh học của tỉnh.

Tài liệu tham khảo

1. Tổng Xuân Tám (Chủ biên) (2022), *Sách giáo khoa + Sách GV Sinh học 10 bộ sách Chân trời sáng tạo*, NXB Giáo dục
2. Tổng Xuân Tám (Chủ biên) (2022), *Sách giáo khoa + Sách GV Chuyên đề học tập Sinh học 10 bộ sách Chân trời sáng tạo*, NXB Giáo dục
3. Hội thảo môn Sinh học cấp THPT do Hội đồng bộ môn sinh học Sở GD&ĐT Tỉnh Đồng Tháp (2023), Tài liệu lưu hành nội bộ.